

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ — ІСТОРИЧНОГО КВК НА ТЕМУ: «НОВА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА І ТЕАТР» (історія України. 9 клас)

Тема уроку: Нова українська література і театр.

Мета уроку:

— закріпити знання про тенденції розвитку нової української літератури, основні риси розвитку театральної справи роль та місце кобзарського мистецтва в історії культури України початку XIX ст.; закріпити уявлення про видатних літераторів кінця XVIII — початку XIX ст.;

— розвивати в учнів уміння працювати з документами, ілюстраціями, вміти аналізувати історичний матеріал, виділяти головне й другорядне, робити висновки, складати порівняльну характеристику та зіставляти інформацію з різних історичних джерел; складати історичний портрет; працювати у колективі; розв'язувати історичні задачі та виконувати дидактичні завдання.

— виховати шанобливе ставлення до пам'яток історії та культури, пізнавальний інтерес до історії рідної країни та почуття національної гордості й патріотизму; толерантного ставлення до думки іншого.

Тип уроку: закріплення та повторення вивченого.

Вид заняття: Історичний КВК.

Навчально-методичне забезпечення:

Програма для середньої загальноосвітньої школи. — К., 2010.
Реєнт О., Малій О. Історія України. 9 кл. — К., 2009.
Турченко, Мороко. Історія України. 9 клас. — К., 2009.
Струкевич О. Історія України. 9 клас. — К., 2009.
Коляда І. Історія України. 9 клас. — К., 2000.
Коляда І., Крилач К., О. Дикаленко. Дидактичні матеріали з історії України. 9 клас. — К., 1998.
Коляда І. А. Історія України. 9 клас. Книга для вчителя. Методика навчання. — К., 2006.
Атлас з історії України. 9 кл. (Упор. Д. Ісаєв та ін.) — К., 2002.
Нартов В., Харківська Н. Історія України. Практикум. 9 кл. — Харків, 2003.
Середницька Г. В. історія України. 8 кл. Опорні конспекти — Кам'янець-Подільський, 2002.
Романенко М., Братаніч Б. Історія України. 9 кл. Заліковий зошит для тематичного оцінювання навчальних досягнень. — Харків, 2003.
Б. Андрусишин, В. Борисенко. Історія України в художньо-літературних образах. — К., 2000.

Підготовчий етап.

Підготовка до уроку-гри розпочинається за 2—3 тижні.

Варіант оголошення до уроку:

Увага! Увага!

Незабаром (дата проставляється вчителем) відбудеться урок — гра історичний КВК. Хто Кмітливий, Веселий, Винахідливий, Креативний, Розумний, Дотепний запрошуються на урок з історії України по темі: «Нова українська література і театр».

На цьому етапі

вчитель разом з учнями розробляє правила уроку-гри:

— КВК — гра командна, триває 45 хвилин.

— Клас ділиться на три команди.

— Кожна команда обирає назву, девіз, емблему та капітана.

— Капітан представляє команду на конкурсі капітанів.

— Обираються члени журі, ведучий, спонсори, рекламодавці, вболівальники команд.

— Журі має оцінити балами виконання командами завдань конкурсів.

— Перемагає та команда, яка набрала найбільшу кількість балів.

Урок-гра складається з таких конкурсів:

«Привітання команд»: команди мають представити свої назви, девізи та емблеми

«Розминка»: команда виконують завдання на встановлення співвідношень за дидактичними картками

«Хроніст»: команди виконують завдання на встановлення відповідностей дат, подій, історичних персоналій

«Знавці»: команди мають розв'язати кросворд.

«Конкурс кмітливих та винахідливих»: команди на дидактичних картках отримують історичну задачу.

«Конкурс вболівальників»: співвіднести одяг з регіоном; малюнок з автором; житло з регіоном.

«Конкурс для спонсора»: довести справедливість твердження німецького поета Ф. Боденштедна.

«Конкурс для рекламодавця»: презентація книг для позакласного читання.

«Домашнє завдання»: розігрування командами рольових сценок за сюжетами поеми І.Котляревського «Енеїда».

Пам'ятка вчителю.

Вчитель визначає регламент уроку-гри:

Конкурс	Тривалість (хв)
Привітання	5
Розминка	5
Хроніст	4
Конкурс знавців	5
Конкурс «кмітлих та винахідливих»	3
Конкурс «Капітанів»	5
Конкурс «Домашнє завдання»	7
Підведення підсумків	5

— розробляє критерії оцінювання.

Оцінювання виступів команд здійснюється за відповідними критеріями:

— актуальність матеріалів та їх відповідність віковій тематиці (1б);

— розкриття теми (1 б);

— художній рівень виконання (1 б);

— оригінальність постановки (1 б);

— імпровізація (1 б);

— дотепність (1 б);

— кмітливість учасників (1 б);

— авторська та виконавська майстерність (1б);

— артистизм виконання (1 б);

— гумор (1 б);

— дотримання належних морально-етичних норм (1 б);

— якість музичного оформлення (1 б);

— логіка мови, дикція (1 б);

— сценічна культура (1 б);

— дотримання тематики та встановленої хронології (1 б).

Також **вчитель** розподіляє ролі та розробляє пам'ятки учасникам уроку-гри:

Пам'ятка журі:

— журі за критеріями оцінювання виставляє командам бали;

— журі підбиває підсумки гри і визначає переможця.

Пам'ятка рекламодавцю:

— готує спіч по презентації книг для позакласного читання;

— відповідає на запитання ведучого, і в результаті правильної відповіді приносить своїй команді додаткові бали.

Пам'ятка спонсору:

— Демонструє книги та матеріали для позакласного читання;

— відповідає на запитання ведучого, правильність вирішення завдання приносить додаткові бали команді.

Пам'ятка ведучому:

— Проводить урок КВК.

— Оголошує конкурси, правила їх проведення.

— знайомить команди з критеріями оцінювання конкурсу.

Конкурси	Критерії	Бали
Привітання	1. Розкриття теми. 2. Художній рівень виконання. 3. Оригінальність постановки. 4. Кмітливість учасників. 5. Авторська та виконавська майстерність. 6. Логіка мови, дикція. 7. Дотримання тематики та встановленої хронології. 8. Артистизм виконання.	8
Розминка	1. Актуальність матеріалів та їх відповідність віковій тематиці. 2. Розкриття теми. 3. Дотримання належних морально-етичних норм. 4. Дотримання тематики та встановленої хронології.	4
Хроніст	1. Актуальність матеріалів та їх відповідність віковій тематиці. 2. Розкриття теми. 3. Дотримання тематики та встановленої хронології.	3
Конкурс знавців	1. Кмітливість учасників. 2. Дотримання належних морально-етичних норм. 3. Дотримання тематики та встановленої хронології. 4. Розкриття теми.	4
Конкурс кмітлих та винахідливих	1. Розкриття теми. 2. Кмітливість учасників. 3. Дотримання належних морально-етичних норм. 4. Дотримання тематики та встановленої хронології.	4
Конкурс капітанів	1. Актуальність матеріалів та їх відповідність віковій тематиці. 2. Кмітливість. 3. Авторська та виконавська майстерність. 4. Дотримання належних морально-етичних норм. 5. Дотримання тематики та встановленої хронології.	5
Конкурс «Домашнє завдання»	1. Актуальність матеріалів та їх відповідність віковій тематиці. 2. Розкриття теми. 3. Художній рівень виконання. 4. Оригінальність постановки. 5. Імпровізація 6. Кмітливість. 7. Авторська та виконавська майстерність. 8. Артистизм виконання. 9. Гумор. 10. Дотримання належних морально-етичних норм. 11. Логіка мови, дикція. 12. Сценічна культура. 13. Дотримання тематики та встановленої хронології.	13
Підведення підсумків		

Пам'ятка вболівальникам:

- Виготовити плакати на підтримку команд (атрибутику).
- Підтримувати учасників.
- Брати участь у конкурсі вболівальників, правильність вирішення завдання додає команді бали.

Пам'ятка командам:

- Клас ділиться на три команди, кожна команда обирає назву, девіз, емблему та капітана.
- Капітан представляє команду на конкурсі капітанів.
- Кожен конкурс має свої правила, які оголошує ведучий.
- Кожен конкурс оцінюється журі, максимум в 5 балів.

Вчитель задає домашнє завдання: кожна команда має підготуватися до конкурсу № __: зобразити історичну подію, яку суперники мають назвати. Виступ можна зробити костюмованим, з музичним супроводом.

Урок веде найбільш підготовлений учень — ведучий.

Хід уроку

Актуалізація опорних знань та мотивація діяльності:

Ведучий оголошує правила проведення уроку-гри, тему уроку-гри, склад журі та критерії оцінювання, порядок проходження конкурсів.

Закріплення та повторення вивченого: на цьому етапі проходить безпосередньо урок-гра за запропонованими конкурсами:

Конкурс «Привітання команд»:

Варіанти назв команд, їх девізів та емблем.

Команда: Кобзарі та лірники

Девіз: «Співаймо, нашу землю, величаймо!»

Команда: Театрالی

Девіз: «З театром життя — без нього небуття».

Команда: Літератори — романтики

Девіз: » Ми почуття розкриємо в романах, і душу вкладемо в слова».

2. Конкурс «Розминка»:

Вкажіть ім'я діяча та визначте його за портретом:

1. Його найвагомий внесок в українську літературу — байки, що відзначаються оригінальним сюжетом, предметним динамічним викладом (Є. Гребінка).

2. Був одним із засновників професійного театру в Харкові, Харківської губернської бібліотеки (Г. Квітка-Основ'яненко).

3. У Ніжині написав свої перші літературні твори і опублікував деякі з них у рукописних журналах та аль-

манахах, 1835 року займає кафедру історії у Санкт-Петербурзькому Імператорському університеті (М. Гоголь).

4. Має почесне ім'я «батька української прози». Його творчість справила значний вплив на подальший розвиток української літератури, зокрема так званої етнографічної школи (Г. Квітка-Основ'яненко).

5. Наймитуючи в кирилівського попа Григорія Кошиці, на засланні продовжував таврувати в своїх творах самодержавно-кріпосницький лад та поневолення уявлених народів (Т. Шевченко).

6. Під час навчання в семінарії згуртував національно свідому молодь, заклав підвалини української літератури на західноукраїнських землях? (Шашкевич.)

7. «Переїхавши з Харкова до Полтави, він разом з актрисою Т.Пряженківською стали окрасою театру. Потім його запросили працювати до малого театру у Москві, а потім до Александринського театру в Петербурзі»? (М. Щепкін.)

8. Понад сорок років мандрував містами і селами України, співав на відкритті Колегії Галаґана 28 вересня 1873 року (Остап Вересай).

9. Був справжнім ученим-енциклопедистом, і то дуже широкого діапазону — від ботаніки до історії, обстоював генетичний зв'язок між княжою та козацько-гетьманською добами в історії України? (Максимович).

10. Є автором першого твору нової української літератури, написаного народною мовою, взявши за основу сюжетну канву однойменної поеми Вергілія (І.Котляревський).

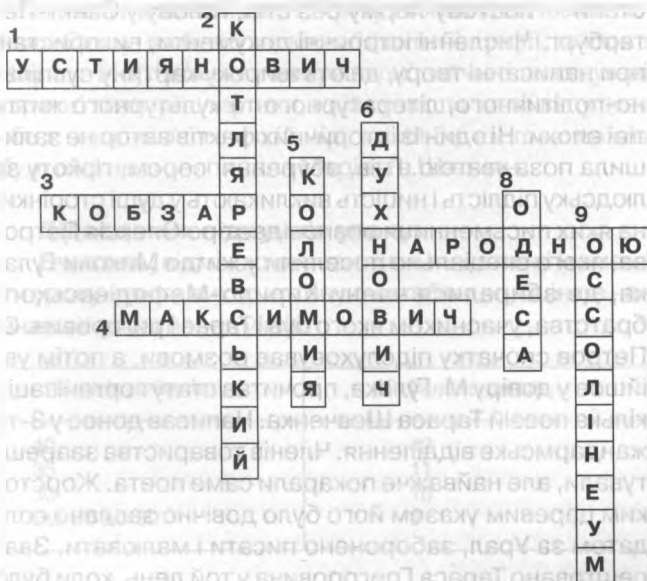
3. Конкурс «Хроніст»

Встановіть відповідність:

Література	Театр	Особистості
1840 р.	Кобзар 1848 р. Заснування театру Коломия	Т.Шевченко
1798 р.	Енеїда 1851 р. Земпиль. (Прем'єра п'єси)	І. Котляревський
1841 р. Гайдамаки		О.Духнович Т. Шевченко І.Озоркевич

4. Конкурс «Знавці»:

Розв'яжіть кросворд:

По горизонталі:

1. Який галицький громадський діяч і письменник оспівував визвольний боротьбу українського народу?
3. Назва першої поетичної збірки Т.Г. Шевченка?
4. Автор збірки «Малоросійські пісні»?
7. Якою мовою написана «Енеїда»?

По вертикалі:

2. Хто заклав наріжний камінь у розбудову української літератури?
5. У якому місті в 1848 року І.Озаркевич організував аматорський гурток?
6. Автор п'єси «Доброчесність перевищує багатства»?
8. У якому місті відкрили першу в Україні загальнодоступну бібліотеку?
9. Книгозбірня на території Західної України?

5. Конкурс кмітливих та винахідливих.

Розв'яжіть історичні задачі:

Від дати заснування у Коломиї аматорського гуртка І. Озаркевичем відняти дату першого випуску «Кобзаря» і додати дату повного видання «Енеїди» І. Котляревського. Від результату відняти дату заснування першої публічної бібліотеки в Одесі і додати дату першого випуску «Енеїди» І. Котляревського. Назвіть дату, хто народився в цей рік.

Розв'язання: 1848 — 1840 + 1842 — 1830 + 1798 = 1818.

6. Конкурс «Капітанів»: Капітани розв'язують ребуси. (Ребуси складає вчитель з урахуванням оціночних досягнень учнів і їх вікових особливостей.)

7. Конкурс «Домашнє завдання»: команди розігрують рольові сценки за сюжетами «Енеїди» І.Котляревського (відвідини Енеєм пекла). Команди-суперники мають назвати імена героїв, яких зустрів Еней.

1. Сценка: «Зустріч Енея і Дидони».

*Еней уздрів свою Дидону,
Ошмалену, мов головня,
Якраз по нашому закону
Пред нею шапочку ізняв,*

«Здорова! — глянь... де ти взялася?

І ти, сердешна, приплелася

Із Карфагени аж сюди

Така смачная молодиця,

І глянь! умерла залюбки...

Рум'яна, повна, білолиця,

Хто гляне, то лизне губки;

Тепер з тебе яка утіха»

2. Сценка: «Зустріч Енея з Прозерпиною».

«Ось тут і пан Плутон живе

Із Прозерпиною своєю.

До їх-то на поклон з гіллею

Тепер я поведу тебе».

І тільки що прийшли к поротам

І в двір пустилися чвалать,

Як баба бридка, криворота:

«Хто йде?» — їх стала окликать.

Еней, бідняжка, ізлякався

І ввесь, як крейда, поб'їв,

І зараз у яги спитався,

Хто їй так мучити велів

Так, як сама здорова знала,

Що в пеклі є суддя Еак.

Ворота сами одчинились,

Не смів ніхто їх задержать,

Еней з Сивиллою пустились,

Щоб Прозерпині честь оддать.

3. Сцена: «Зустріч Енея з батьком (Анхизом)».

Як глядь на гору ненарожом,

І там свого синка уздрів,

Побіг старий не просто — боком

І ввесь од радости згорів.

— Здоров, синашу, ма дитятко!

Анхиз Енеєві сказав.

— Чи се ж тобі таки не стыдно,

Що довго я тебе тут ждав?

Ходім лишень к моїй господі,

Та поговорим на свободі.

Анхиз, сю бачивши причину,

Чого синочок сумовав

І сам хотів обнять дитину —

Та ба! уже не в ту попав;

Принявсь його щоб научати

І тайности йому сказати.

Конкурс вболівальників:

1. Співвіднести одяг з регіоном (ілюстрації візріців одягу підготовляє вчитель).

— Буковина;

— Волинь;

— Поділля;

— Лівобережна Україна.

2. Співвіднести портрет з діячем культури:

— Є. Гребінка;

— Т. Шевченко;

— І. Котляревський;

— С. Гулак-Артемівський.

3. Співставити житло і регіон (ілюстрації взірців житла підготовлює вчитель).

- Миколаївська обл.;
- Вінницька обл.;
- Полтавська обл.;
- Чернігівська область.

Конкурс для спонсорів команд:

Довести справедливість твердження німецького поета Ф. Боденштедта:

«У ніякій країні дерево народної поезії не видавало таких великих плодів, ніде дух народу не виявився в піснях так живо і правдиво, як серед українців». Навести приклади пісень на історичну тематику.

Конкурс «Рекламодавці»:

Презентувати книги по темі для позакласного читання.

1. Роман Іваничук. «Вода з каменю».

У творі «Вода з каменю» йдеться про Львів початку XIX ст. і юність Маркіяна Шашкевича «будителів» національної пам'яті — «Руську трійцю»: Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича, Якова Головацького, які в 30-х рр. XIX ст. уперше в Західній Україні стали писати літературні твори народною мовою.

2. Оксана Іваненко. «Тарасові шляхи».

Історичний роман, присвячений великому поету українського народу Тарасу Григоровичу Шевченку, став першим в українській літературі 20—60-х років минулого століття твором, що охопив увесь життєвий шлях поета. Це роман-дослідження про життя та творчість Кобзаря. Про те, як створювався цей роман, можна написати окрему гостросюжетну, майже пригодницьку розповідь. Ось як пише письменниця про свої почуття, коли вона розпочинала цю роботу: «...я відчувала якийсь величезний обов'язок перед всіма дітьми — розповісти їм про Кобзаря, величезну відповідальність — адже я мусила писати про таку людину! Я одразу зрозуміла: мені треба поїхати в ті місця, де він народився, де він блукав від дядка до дядка, де був на панському подвір'ї. Я мушу бачити ті села, ті шляхи, дороги, хай вже змінені, але побувати там, подихати тим повітрям!» Вона пройшла усі шляхи Тараса. З трепетним хвилюванням вивчила про великого поета все, що тільки могла вивчити у бібліотеках, архівах, музеях України та Росії, писала про нього з любов'ю й шанобою, прагнучи правдиво відтворити кожен епізод життя. Спочатку це були несміливі стежки-манівці між Моринцями, Кирилівкою та Вільшаною, згодом — чумацькі шляхи, коли малий Тарас із батьком у чумацькій мажі мандрував мало не через усю Україну. Про цю мандрівку написано особливо захоплююче, адже письменниця, перш ніж описати цю поїздку, багато прочитала про феномен чумакування. Потім дія роману переноситься з Право-

бережної України у Вільно, звідти у Санкт-Петербург, далі — знову в Україну, за Урал, у безкраї казахські степи — поетову тюрму без стін, і знову у Санкт-Петербург. Численні історичні документи, використані при написанні твору, дають широку картину суспільно-політичного, літературного та культурного життя тієї епохи. Ні один із історичних фактів автор не залишила поза увагою. Гнів, обурення, сором, гіркоту за людську підлість і ницість викликають у душі сторінки, на яких письменниця розповідає про Олексія Петрова, якого спеціально поселили у житло Миколи Гулака, де збиралися члени Кирило-Мефодієвського братства, учасником якого був і Тарас Григорович. О. Петров спочатку підслуховував розмови, а потім увійшов у довіру М. Гулака, прочитав статут організації, кілька поезій Тараса Шевченка. Написав донос у 3-те жандармське відділення. Членів товариства заарештували, але найважче покарали саме поета. Жорстоким царевим указом його було довічно заслано солдатом за Урал, заборонено писати і малювати. Заарештовано Тараса Григоровича у той день, коли було дано дозвіл на отримання посади учителя малювання Київського університету Святого Володимира — 22 квітня 1847 року. Звільнено поета було лише через десять років.

Письменниця змальовує цілу галерею сучасників Т.Г. Шевченка — тих, з ким він дружив, хто був із ним у близьких стосунках, коли його викупували з кріпацького рабства. Це Є. Гребінка, В. Жуковський, К. Брюллов і багато інших. Поет, художник, філософ, людина непохитної волі Т. Шевченко окреслений у різних вимірах. Письменниця змальовує особисте життя Тараса, розповідає як він вивчав загальні питання мистецтва, техніку малювання у класика литовського живопису Я. Рустемаса, російського художника-класика К. Брюллова, як він багато вчився. Будучи дуже талановитою та розумною людиною, міг заробити гроші, мав пристойний одяг і не голодував. Делікатно змалювала Оксана Дмитрівна складні й своєрідні стосунки поетами з жінками — Ганною Закревською, княжною Варварою Репніною, Катериною Піуновою та Ликерою Полусмак. А коли Оксана Дмитрівна написала про смерть і похорон Т.Г. Шевченка, то гірко плакала, бо переживала це як особисте горе. Уся атмосфера роману пройнята почуттям глибокого патріотизму до рідної України, її чарівної природи, її красивих, чесних, миролюбних але пригноблених царатом людей. І одночасно через увесь твір проходить думка братерства народів, про яке мріяв Кобзар і яке нам заповідав.

3. Марієтта Шагінян. «Тарас Шевченко» — книга (є в українському й чеському перекладах), в якій, крім біографії, особливу увагу звернула на висвітлення проблем естетики й поезики Шевченка та на характеристику його мистецької спадщини. «Завдання

моєї праці — подати читачеві живий образ Шевченка творця й мислителя. Все те, що стало широко відомим про Т. Г. Шевченка в ювілейні дні 1939 року і обійшло всі газети нашого Союзу, всебічно висвітлені факти біографії, зв'язок з Кирило-Мефодіївським товариством, найчастіше згадувані цитати і відтворені картини, в цій праці, по змозі, випущене або ж згадане лише в такій мірі, в якій без нього не можна було обійтися», — писала Марієтта Шагінян.

Підведення підсумків уроку:

Вчитель, відмічаючи позитивні і негативні моменти уроку-гри та використовуючи таблицю, оцінює навчальні досягнення учнів.

Кількість балів	12-бальна шкала
40	12
35	11
30	10
Від 20 до 30	9

Подача домашнього завдання:

1. Ви мандрівник, що відвідав аматорський театр В. Гоголя-Яновського у маєтку Дмитра Трошинського у селі Кибинці на Полтавщині. Складіть опис своїх вражень про аматорський театр селян-кріпаків.

2. Користуючись додатковою літературою підберіть історичні пісні та думи, які виконувались кобзарями і лірниками на початку XIX століття.

3. Скласти ребуси з прізвищами діячів: Г. Квітка-Основ'яненко, Є. Гребінка, Т. Шевченка, І. Котляревський, М. Гоголь, М. Щепкін.

Олександр КРИВОШИЙ,
кандидат історичних наук,
доцент (Київ-Запоріжжя)

БРЕЙН-РИНГ З ІСТОРІЇ ЖІНОК УКРАЇНИ XVI—XVIII ст. (8 клас)

Мета заходу:

Сприяти популяризації знань з історії жінок України та формуванню в учнівської молоді вільного від гендерних упереджень і пересудів світогляду.

Учасники гри: учні 8-х класів.

Вступне слово вчителя (ведучого):

— Вельмишановні гості, учасники змагання! Сьогодні ми проводимо брейн-ринг з історії жінок України XVI—XVIII ст. між учнями 8-х класів. Учасники команд, групи підтримки, болільники, члени журі і гості чи готові ви до проведення брейн-рингу? Я запрошую на сцену учасників 2-х команд.

(Звучить музика. Учасники команд по черзі виходять на сцену. Капітани команд представляють свої команди, групи підтримки та своїх болільників і змагання розпочинаються.)

ТУР I Пояснить терміни.

Берегиня — образ доброго Духа в давніх східнослов'янських віруваннях, уособлення жіночого (материнського) заступництва від будь-якого зла. Культ **Б.** започаткувався в часи, коли давні українки приносили жертви берегиням. З еволюцією релігійних уявлень **Б.** стає «хатньою» богинею, захищаючи оселю, всю родину, особливо малих дітей від хвороб, звірів, смерті, тощо. Традиційний малюнок **Б.** — символічна постать жінки з застерезливо піднятими руками.

Богородиця — символ Матері, Цариці небесної, Життя, Світла, Мудрості, Таїни, Любові; заступництво, радості і смутку; ідеалу жінки-матері; союзу божественного і земного; духовного порозуміння й очищення; володарки і надії всіх народів. Богородиця (Богоматір, Мадонна, Марія) — це назва матері Ісуса Христа у християнській релігії. На думку вчених, ім'я «Марія» походить із давньосемітського «Маріам» і означає «гіркота, смуток, так, що ридає й ронить сльози». Інші вважають, що ім'я «Марія» перекладається як «вищість, піднесеність, перевага; славна, знаменита, чудова».

Вінок — плетиво, як правило, з живих або воскових квітів, жіноча краса голови. Звичай плетіння **В.** поширений серед усіх слов'янських народів. Існував ще за передісторичних часів як атрибут релігійного культу взагалі й сонячного культу весни зокрема. Шведський мандрівник другої половини 17 ст. Ульріх Вердум, описуючи звичаї українського народу, зазначав, що жінки оздоблюють голови «літом свіжими квітками і зеленими вінцями, зимою мусять їх заступати восковими вінцями...». **В.** являється народним символом привітності та краси: «У нього у дворі, як у віночку».

Гендер (gender) — соціальна особливість статі людини на відміну від біологічної статі (sex), соціально-рольовий статус, який визначає соціальні можливості